

УДК: 347.783/788.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.51>

ПРАВОВИЙ ВИМІР ВИДІВ ЗОБРАЖЕННЯ ЛЮДИНИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Тарасюк А.Ю.,
здобувач вищої освіти
третього освітньо-наукового рівня «Доктор філософії»
за спеціальністю 081 «Право»
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
НАПрН України
ORCID: 0009-0008-7115-1072

Тарасюк А.Ю. Правовий вимір видів зображення людини в сфері охорони здоров'я.

Вказується, враховуючи багатовекторність факторів, які мають змістовний, технічний, правовий, інформаційний вплив на формування зображення людини, доцільно констатувати наявність різних видів зображення людини в сфері охорони здоров'я, виокремлення та характеристика яких матиме важливе юридичне значення з точки зору охорони та захисту прав на нього.

В науковій статті автором акцентується увага на актуальності та наукової і практичної вимоги проведення дослідження питань, що стосуються необхідності аналізу видів зображення людини в сфері охорони здоров'я. Доводиться доцільність проведення дослідження видів зображення людини саме в сфері охорони здоров'я, що обґрунтовується особливістю цієї сфери, де перетинаються біоетичні, моральні, релігійні, правові та соціальні аспекти, центром яких безумовно є людина, її права, свободи та інтереси. Тому дослідження та здійснення аналізу різних концепцій, наукових поглядів відносно даного питання надасть змогу з'ясувати специфіку видів зображення людини в сфері охорони здоров'я як особливого правового феномену.

Доведено, що питання класифікації зображень людини в сфері охорони здоров'я є нагальною теоретичною і практичною необхідністю. Обґрунтовано, що належний рівень класифікації забезпечить необхідний рівень правової охорони та захисту зображення людини в сфері охорони здоров'я, визначить на правовому рівні порядок та межі доступу до зображень людини, також певні обмеження щодо використання деяких різновидів зображень людини. Забезпечить певний рівень контролю за використанням та доступом до зображень суб'єктів права тощо. Звернено увагу на авторський підхід щодо виокремлення критеріїв класифікації та відповідно до них видів зображення людини в сфері охорони здоров'я.

Підсумовано, що класифікація зображення людини в сфері охорони здоров'я (медичній сфері) є важливим інструментом для забезпечення балансу між правами людини на захист приватності та розвитком медичної науки, сприяючи таким чином подальшому благополуччю суспільства.

Ключові слова: зображення людини, зображення людини в сфері охорони здоров'я, види зображень людини в сфері охорони здоров'я.

Tarasiuk A.Yu. The legal dimension of the types of human images in the field of health care.

It is indicated, taking into account the multi-vector nature of factors that have a meaningful, technical, legal, informational influence on the formation of the image of a person, it is appropriate to ascertain the presence of various types of image of a person in the field of health care, the identification and characterization of which will have an important legal significance from the point of view of protection and protection of rights on him.

In the scientific article, the author focuses attention on the relevance and scientific and practical demands of conducting research on issues related to the need to analyze the types of human images in the field of health care. The expediency of conducting a study of the types of images of a person in the field of health care is proven, which is justified by the peculiarity of this field, where bioethical, moral, religious, legal and social aspects intersect, the center of which is definitely a person, his rights,

freedoms and interests. Therefore, the research and analysis of various concepts and scientific views on this issue will make it possible to find out the specifics of the image of a person in the field of health care as a special legal phenomenon.

It has been proven that the issue of classification of human images in the field of health care is an urgent theoretical and practical necessity. It is substantiated that the proper level of classification will ensure the necessary level of legal protection and protection of human images in the field of health care, will determine at the legal level the order and limits of access to human images, as well as certain restrictions on the use of certain types of human images. It will provide a certain level of control over the use and access to images of legal subjects, etc. Attention is drawn to the author's approach to distinguishing classification criteria and, in accordance with them, the types of human images in the field of health care.

It is concluded that the classification of the image of a person in the field of health care (medical field) is an important tool for ensuring a balance between human rights to privacy protection and the development of medical science, thus contributing to the further well-being of society.

Key words: image of a person, image of a person in the field of health care, types of images of a person in the field of health care.

Постановка питання. Продовжуючи цикл наукових досліджень присвячених з'ясуванню теоретико-правових, феноменологічних засад зображення людини в сфері охорони здоров'я особливої уваги, на нашу думку заслуговують питання пов'язані із проведенням класифікації відповідної правової категорії. Враховуючи багатовекторність факторів, які мають змістовний, технічний, правовий, інформаційний вплив на формування зображення людини, доцільно констатувати наявність різних видів зображення людини в сфері охорони здоров'я, виокремлення та характеристика яких матиме важливе юридичне значення з точки зору охорони та захисту прав на нього. Особливої актуальності відповідна проблематика набуває в сфері охорони здоров'я, адже це дійсно та сфера людського життя, що потребує найвищого рівня приватності, де перетинаються біоетичні, моральні, релігійні, правові та соціальні аспекти, центром яких безумовно є людина, її права, свободи та інтереси. Здійснення дослідження в окресленому плані надасть змогу всебічно розкрити складність та багатогранність змісту зображення людини в сфері охорони здоров'я, яке є певним новаторським елементом для сучасної юридичної науки та практики. Разом з тим забезпечить взаємодію, взаємовплив та відображення інших важливих аспектів, зокрема правових, біоетичних, релігійних та моральних, які співвідносяться з відповідною правовою категорією.

Актуальність обраного нами аспекту дослідження зображення людини в сфері охорони здоров'я підтверджується і **поглядами вчених**, в яких акцентується пізнавальні можливості класифікацій як особливого засобу (прийому) наукового дослідження. Зокрема, на думку М.М. Вовчук, лише за допомогою застосування тих чи інших класифікаційних інструментів, які широко застосовуються в наукових дослідженнях для вирішення різноманітних пізнавальних завдань, коректно проведена класифікація, як показує історія науки, одночасно: підсумовує попередні здобутки відповідної галузі пізнання і відкриває нову сторінку її розвитку. Окрім того вона є найбільш ефективним засобом щодо вирішення широкого кола пізнавальних завдань [1]. Окрім того, здійснення класифікаційних процедур не лише розширить уявлення про багатогранність зображення людини в сфері охорони здоров'я, а і забезпечить виявлення нових векторів наукового пізнання та виокремлення подальших перспектив його розвитку в теоретичній та практичній правовій площині.

Тому **метою**, відповідної наукової роботи є з'ясування різновидів зображення людини в сфері охорони здоров'я як особливого правового феномену.

Виклад матеріалу дослідження. Враховуючи новаторський характер досліджуваної тематики, фрагментарність наявних наукових досліджень, які стосуються зображення людини в сфері охорони здоров'я зауважимо, що різновиди таких зображень можливо виокремити та охарактеризувати виходячи виключно із поглядів вчених. Тому насамперед акцентуємо увагу саме на таких доктринальних уявленнях. Так, на переконання О.О. Кулініч, допускається вільне поширення фотографічних творів із зображенням фізичної особи з навчальною чи науковою метою, коли зображення особи відтворюється в енциклопедіях, навчальних посібниках при висвітленні певних подій, пов'язаних з цією особою [2, с. 183]. Як бачимо, вченою акцентується увага на моментах, в межах яких допускається поширення зображень людини з певною метою. Вказаний підхід

вченої може бути продовжений, зокрема вказаний перелік зображень може бути підставою для виокремлення відповідного критерію класифікації зображення людини в сфері охорони здоров'я (мета використання (поширення)). Крім того, зображення фізичних осіб може бути висвітлено у підручниках, навчальних посібниках, енциклопедіях; такі зображення можуть складати предмет доповіді на наукових конференціях, симпозіумах тощо, на яких відбуватиметься презентація проведення тих чи інших медичних заходів (профілактичних, лікувальних, діагностувальних та реабілітаційних тощо). Наприклад, на сайті однієї із клінік пластичної хірургії України зазначено, що медична фотографія є одним з найбільш простих способів фіксації зовнішнього вигляду пацієнта, який звернувся по лікарську допомогу до хірурга. З дозволу пацієнта такі знімки залишаються в галереї (портфоліо) фахівця, адже вони є документальним підтвердженням проведених процедур, і можуть використовуватися лікарями для:

- наочної демонстрації своєї майстерності;
- обговорення клінічної ситуації конкретного випадку на консиліумі з метою вибору найкращого способу подальших дій;
- захисту в разі судового розгляду;
- проведення порівняльного аналізу стану до і після втручання [3].

Характеризуючи особливості та зміст права на власне зображення, звертається увага на те, що уповноважений суб'єкт володіє виключними правами щодо свого зображення і визначає можливість зйомки його зовнішності будь-яким способом та подальше використання зображення, в тому числі шляхом публічного показу, відтворення, демонстрації, копіювання тощо [4, с. 42]. Відповідно до цього підходу також можемо говорити про виокремлення тих чи інших різновидів зображення людини. Можливо уявити застосування різних способів відображення людини чи пізнаваного тіла людини, а також визначення можливості його подальшого використання, і зокрема способу, мети такого використання в сфері охорони здоров'я тощо. Адже ж на сьогодні також дуже популярним є введення блогів різноманітних лікарів, осіб причетних до сфери охорони здоров'я в контексті публічного адміністрування. Всі вони досить часто в межах своїх персональних сторінок в соціальних мережах демонструють досягнення своєї лікарської практики чи популяризують проведення різноманітних заходів в сфері охорони здоров'я (зокрема на вебсайтах органів публічної влади), що супроводжується показом певних фото та відео. Розмежовуючи такі поняття як портрет і зображення, П. Слезак вважає, що слід розмежовувати зображення або портрет і матеріальний зразок, на якому вони відтворення. Адже це може бути у формі образу, скульптури, негатив, фото- або кінодрук, фотодрук, кінокопія тощо [5, с. 13-14]. Таким чином, польський вчений аналогічно вказує на те, що зображення може відображатися у різних формах. В даному випадку ми розуміємо, що саме зображення може бути результатом фотозйомки, відеозйомки, що, на нашу думку, є на сьогодні оптимальними та витребуваними засобами фіксації в сфері охорони здоров'я. Все-таки більшість науковців визначають зображення особи в медичній сфері як предмет редакційного використання, незалежно від будь-якого прибутку, отриманого від її публікації. Зображення особи вважається частиною медичної картки пацієнта, навіть якщо вона зберігається в електронному вигляді. Також розглядається зображення людини тільки в контексті механічного методу фіксації [6].

Доцільно, на нашу думку, здійснити характеристику зображення людини в сфері охорони здоров'я на прикладі медичної галузі (сфери), тобто тієї області, що забезпечує своєчасне, якісне, ефективне надання медичної допомоги тощо.

Враховуючи вищезазначене, дійсно питання класифікації зображень людини в сфері медицини є нагальною теоретичною і практичною необхідністю. Адже, класифікуючи зображення людини в сфері медицини, ми можемо: розраховувати на належний рівень правової охорони та захисту того чи іншого зображення людини; визначити порядок та межі доступу до зображень людини, враховуючи права пацієнтів на конфіденційність; встановити певні обмеження щодо використання деяких різновидів зображень людини, що буде сприяти захисту приватності та особистої інформації; забезпечити певний рівень контролю за використанням та доступом до зображень суб'єктів права; сприяти розвитку медичних наук, що дозволить використовувати дані зображень для нових досліджень, вдосконалення методів діагностики та лікування, профілактики, реабілітації тощо.

Отже, класифікація зображення людини в медичній сфері є важливим інструментом для забезпечення балансу між правами людини на захист приватності та розвитком медичної науки, сприяючи таким чином подальшому благополуччю суспільства. Сьогодні, поєднання медичної

та юридичної сфер життєдіяльності суспільства у визначенні та характеристиці різновидів зображень людини в сфері охорони здоров'я (медицини) є вкрай важливим. Це відкриває шлях до удосконалення системи критеріїв класифікації цих зображень, які будуть основою для індивідуалізованого підходу до їх правової охорони та захисту. Таке поєднання дозволить розробити більш точні критерії класифікації, які враховуватимуть медичні та юридичні особливості. Пропозиції з визначення таких критеріїв можуть базуватися на засадах конфіденційності медичної інформації та права особи на власне зображення. Інтеграція медичних та юридичних аспектів у цьому плані сприятиме створенню більш досконалої системи класифікації зображень людини в сфері охорони здоров'я (медицини), забезпечуючи баланс між захистом особистих прав та розвитком медичної науки. Тому пропонуємо впровадити наступну класифікації зображень людини в сфері охорони здоров'я (медицини), як консолідацію напрацювань доктрини та законодавства. Для початку потрібно визначити відмінності у підходах до зображення людини в медичній сфері. Така відмінність виявляється у виборі предмету цивільно-правового регулювання, що можливе у двох варіантах. З одного боку – це широке розуміння, де особа розглядається як предмет зображення, що в свою чергу є предметом цивільно-правової охорони. Як правило, такий підхід найчастіше використовують для реклами, де використовується зображення широковідомої (публічної) особи. З іншого боку – це вузьке розуміння, де тіло особи та/або його складові є предметом зображення, що в свою чергу є предметом цивільно-правової охорони. При такому вузькому розумінні важливою є не стільки сама людина, а процес її результат.

Засновуючись на зазначеному вище, доцільно виокремити наступні критерії класифікації зображення людини в сфері охорони здоров'я, які можливо буде в подальшому покласти в основу як доктринальної класифікації таких різновидів, так і їх цивільно-правового забезпечення:

1. В залежності від мети використання зображення людини в сфері охорони здоров'я поділяються на:

а) клінічні зображення людини (фотографії, відео- та аудіозаписи, а також інші форми виразу зображень людини). Для прикладу такими можуть бути зображення, які використовуються в пластичній хірургії, що дають змогу порівняти зображення частин людського тіла, які пошкоджені опіками, пораненнями тощо, та частин тіла, що відображають їх стан (зовнішній вигляд) після курсу лікування пацієнта чи відповідного хірургічного втручання;

б) науково-дослідницькі (академічні) зображення людини (фотографії, відео- та аудіозаписи, а також інші форми виразу зображень людини). Для прикладу такими зображеннями можуть бути ті, що використовуються під час проведення медичних семінарів, конференцій, предметом яких є вивчення змін зображення людини або їх відсутності під впливом лікарських засобів;

в) комерційні зображення людини (фотографії, відео- та аудіозаписи, а також інші форми виразу зображень людини). Прикладом таких зображень можуть бути розміщені на рекламних матеріалах фотографії, які демонструють зміни зовнішності як результат застосування косметологічних засобів.

2. В залежності від ступеня ідентифікації людини, зображення людини поділяються на:

а) ті, що дозволяють абсолютно ідентифікувати людину шляхом фіксації чи відтворення в об'єктивній формі інформації про зміни зовнішнього вигляду людини або відсутність таких змін. До прикладу реклама лікарських препаратів за участі відомих лікарів;

б) ті, що дозволяють припустити приналежність зображення конкретній людині або групі людей шляхом фіксації чи відтворення в об'єктивній формі інформації про зміни зовнішнього вигляду людини або відсутність таких змін. Прикладом таких зображень можуть бути зображення людей, які мають подібні індивідуальні особливості;

в) ті, що не дозволяють ідентифікувати людину шляхом фіксації чи відтворення в об'єктивній формі інформації про зміни зовнішнього вигляду людини або відсутність таких змін. До прикладу зображення, зроблені під час хірургічних процедур та операцій чи мікроскопічних досліджень тощо.

3. В залежності від біолого-фізіологічного стану людського організму, зображення людини в сфері охорони здоров'я поділяються на:

а) ті, що фіксують чи відтворюють в об'єктивній формі інформацію про зміни зовнішнього вигляду або відсутність таких змін у живої людини;

б) ті, що фіксують чи відтворюють в об'єктивній формі інформації про зміни зовнішнього вигляду або відсутність таких змін у людини, в якій констатовано смерть.

Вказані критерії поділу не є вичерпними, і цілком справедливо варто взяти додатково такі критерії як: 1) предмет фіксації чи відтворення зовнішнього вигляду людини зображення людини (інвазивні та неінвазивні зображення); 2) характер медичних способів (методів, методик), що застосовуються (діагностичні; хірургічні; профілактичні; реабілітаційні зображення); 3) повноліття суб'єкта, зовнішній вигляд якої фіксується чи відтворюється (зображення повнолітніх осіб; зображення неповнолітніх осіб); 4) обсяг дієздатності осіб, зовнішній вигляд яких фіксується чи відтворюється (зображення дієздатних осіб; зображення недієздатних осіб); 5) локалізація зображення людини (локальні зображення та загальні зображення); 6) динаміка змін у зовнішньому вигляді осіб (первинні зображення; б) контрольні зображення; в) підсумкові зображення); 7) кількість зображуваних осіб (індивідуальні зображення; групові зображення) тощо.

Висновки. Доцільно підсумувати, що виокремлений комплекс критеріїв класифікації видів зображення людини, дозволяє: по-перше, поєднати юридичні та медичні характеристики зображень людини; по-друге, врахувати багатоаспектність зображень людини, що визначає особливості їх правового забезпечення; по-третє, розкрити зображення людини в медичній сфері як особливу систему, функціонування якої може відбуватись лише на правових засадах в межах правового поля. Тому такий системний підхід до класифікації зображень людини в сфері охорони здоров'я стане основою для подальшого вироблення і обґрунтування рекомендації в частині посилення їх правового забезпечення та вдосконалення механізму захисту прав людини на власне зображення в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовчук М.М. Методи і процедури класифікації адміністративних конфліктів. *Наук.-практ. журнал Адміністративне право і процес.* 2012. № 2 (2). URL: <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-2-2012/item/48-metody-i-protsedury-klassifikatsiyi-administratyvnykh-deliktiv-vovchuk-m-m> (дата звернення: 20.10.2023 р.).
2. Кулініч О.О. Обмеження права на власне зображення фізичних осіб, що не є публічними особами. *European political and law discourse.* Vol. 3. Issue 1. 2016. С. 178–185. URL: <https://erpd13.cz/wp-content/uploads/2016/2016-3-1/30.pdf> (дата звернення: 13.01.2024 р.).
3. Фото до і після – чому важливо фотографувати пацієнта. Офіційний Веб-Сайт Медичного центру ТОВ «Клініка пластичної косметичної хірургії». URL: <https://klinika.pl.ua/uk/o-klinike/novosti/foto-do-i-posle-pochemu-vazhno-fotografivat-pacienta> (дата звернення: 12.03.2024 р.).
4. Грицюк М.А. Охорона особистого життя людини: цивільно-правові аспекти. Тернопіль. 2012. 95 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1155/1/Grycuk%20M.A.%2C%20PRCzs%20-%2053.pdf> (дата звернення 12.03.2024 р.).
5. Slézak P. Ochrona prawa do wizerunku. Wydawnictwo Uniwersytetu Slaskiego. 2009. P. 75.
6. Patrick D Mahar, Peter A Foley, Alexander Sheed-Finck and Christopher S Baker. Med J. Legal considerations of consent and privacy in the context of clinical photography in Australian medical practice. August 2013. URL: https://www.mja.com.au/journal/2013/198/1/legal-considerations-consent-and-privacy-context-clinical-photography-australian#0_i1139883 (дата звернення: 13.03.2024 р.).